ZAMONAVIY INGLIZ ROMANLARIDA MIFOLOGIK TALQIN MODIFIKATSIYASI

Allanazarova Feruza Karimberdievna – *filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent*
allanazarova1988@mail.ru
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

ТРАНСФОРМАЦИЯ МИФОЛОГИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ АНГЛИЙСКИХ РОМАНАХ

Алланазарова Феруза Каримбердиевна – *доктор философии по филологическим наукам, доцент*
Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

MODIFICATION OF MYTHOLOGICAL INTERPRETATION IN MODERN ENGLISH NOVELS

Allanazarova Feruza Karimberdievna – *Doctor of Philosophy in Philological sciences, Associate Professor*
Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

Tayanch so‘zlar: mifologiya, zamonaviy ingliz romani, mifologik talqin, modifikatsiya, intertekstualik, mifologik obraz, syujet, gender, identifikatsiya.

Rezyume. Maqolada zamonaviy ingliz romanlarida mifologik obraz, syujet va motivlarning qayta talqin qilinishi hamda modifikatsiyalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Mifologik talqinning o‘zgarishi intertekstualik, gender, identifikatsiya, tarixiy xotira va shaxs muammolari bilan bog‘liq holda o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari mifologik material zamonaviy romanlarda oddiy takrorlanmasdan, ijodiy qayta yaratish va mazmuniy transformatsiya vositasi sifatida qo‘llanilishini ko‘rsatadi. Bunda mifologik qahramonlar, syujetlar va konfliktlar zamonaviy o‘quvchi dunyoqarashiga moslashtiriladi.

Ключевые слова: мифология, современный английский роман, мифологическая интерпретация, модификация, интертекстуальность, мифологический образ, сюжет, гендер, идентификация.

Резюме. В статье анализируются особенности переосмысления и модификации мифологических образов, сюжетов и мотивов в современных английских романах. Трансформация мифологической интерпретации рассматривается в контексте интертекстуальности, гендера, идентификации, исторической памяти и проблем самосознания. Результаты исследования показывают, что мифологический материал в современных романах используется не в качестве простого повторения, а как средство творческого переосмысления и семантической трансформации. В этом процессе мифологические персонажи, сюжеты и конфликты адаптируются к мировоззрению современного читателя.

Key words: mythology, modern English novel, mythological interpretation, modification, intertextuality, mythological image, plot, gender, identification.

Summary. This article analyses the characteristics of the reinterpretation and modification of mythological imagery, plot and motifs in modern English novels. The transformation of mythological interpretation is examined in relation to intertextuality, gender, identification, historical memory, and issues of the self. The research findings show that mythological material in contemporary novels is used not as a simple repetition, but as a means of creative re-creation and substantive transformation. In this process, mythological characters, plots and conflicts are adapted to the worldview of the modern reader.

Kirish. Mifologiya insoniyat tafakkurining eng qadimiy shakllaridan biri bo‘lib, uning izlari folklor, san’at va adabiyotning turli janrlarida uchraydi. Miflar qadimgi xalqlarning olam, inson, tabiat, ezgulik va yovuzlik haqidagi tasavvurlarini ifodalash bilan birga, ma’naviy va madaniy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazuvchi vosita vazifasini bajargan. Vaqt o‘tishi bilan mifologik syujet va obrazlar yangi ma’no qatlamlari bilan boyib, zamonaviy adabiyotda qayta talqin qilina boshladi.

Mifologik obrazlarning adabiyotda qayta namoyon bo‘lishi madaniy xotira va badiiy tafakkurning o‘zaro munosabati bilan bog‘liq. R.Barthes mifni muayyan madaniyatda ma’no ishlab chiqaruvchi semiologik tizim sifatida tahlil qiladi [1]. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy ingliz romanlaridagi mifologik obrazlar faqat qadimgi tasavvurlarni saqlab qolmay, balki yangi ijtimoiy va madaniy sharoitlarda yangicha mazmun kasb etadi.

Zamonaviy ingliz adabiyotida qadimgi yunon va rim mifologiyasi, kelt afsonalari, bibliyaviy rivoyatlar kabi manbalarga murojaat qilish muhim poetik hodisa sifatida namoyon bo‘lmoqda. Yozuvchilar mifologik syujet va obrazlarni zamonaviy ijtimoiy, siyosiy hamda psixologik muammolar bilan bog‘lab, ularni yangi makon, vaqt va voqealar tizimiga moslashtiradilar. Natijada qadimgi mif zamonaviy o‘quvchi uchun dolzarb yangi mazmun kasb etadi. Bunday jarayon adabiyotshunoslikda “modifikatsiya” tushunchasi orqali izohlanadi. Mifologik modifikatsiyada muallif mavjud manbani takrorlamaydi, balki uni ijodiy qayta yaratadi: qahramonlar xarakteri, voqealar ketma-ketligi va mifologik konfliktlar o‘zgartirilib, zamonaviy muammolar bilan bog‘lanadi. Shu jihatdan modifikatsiya adabiy an’ana va innovatsiya o‘rtasidagi munosabatni ifodalaydi [2].

Ayniqsa, zamonaviy ingliz romanlarida ayol qahramonlarning mifologik obrazlar asosida yangicha talqin qilinishi e’tiborlidir. An’anaviy miflarda ikkinchi darajali yoki salbiy obraz sifatida tasvirlangan ayollar zamonaviy asarlarda mustaqil shaxs va o‘z taqdirini belgilovchi subyekt sifatida gavdalanadi. Bu esa gender tengligi, shaxsiy erkinlik va identifikatsiya masalalarini yoritishda mifologik materialning imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, mifologik talqin romanlarda intertekstual aloqalarni shakllantirib, o‘tmish va bugun, an’ana va yangilik, kollektiv xotira va individual tajriba o‘rtasida

badiiy bog‘liqlik yaratadi. Shu sababli zamonaviy ingliz romanlarida mifologik modifikatsiyani o‘rganish mif va adabiyot munosabatlari hamda zamonaviy badiiy tafakkurning tarixiy-madaniy merosga munosabatini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotning asosiy maqsadi mifologik obraz, syujet va motivlarning zamonaviy romanlarda qanday o‘zgartirilishi, ularga qanday yangi ma’nolar yuklanishi va bu modifikatsiyalarning asarning g‘oyaviy-badiiy mazmunidagi o‘rnini aniqlashdan iborat.

Metodlar. Maqolada zamonaviy ingliz romanlaridagi mifologik talqinning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun qiyosiy-tipologik, intertekstual, struktur-semantik va gender tahlil metodlaridan foydalanildi. Qiyosiy-tipologik metod orqali qadimgi mifologik manbalar va ularning zamonaviy adabiyotdagi talqinlari qiyoslanib, obraz, konflikt va syujetdagi o‘zgarishlar aniqlandi. Intertekstual yondashuv asosida mifologik ishora, reminissensiya va alluziyalar hamda ularning yangi kontekstdagi funksiyasi o‘rganildi. Struktur-semantik metod mifologik obrazlarning mazmuniy o‘zgarishi va syujetdagi vazifasini aniqlashga xizmat qildi. Gender yondashuvi esa ayol va erkak obrazlarining an’anaviy va zamonaviy talqinlari o‘rtasidagi farqlarni tahlil qilish imkonini berdi. Maqola materiali sifatida mifologik motivlardan foydalangan zamonaviy ingliz romanlari tanlanib, ularning mazmuni, kompozitsiyasi, obrazlar tizimi va mifologik manbalar bilan aloqasi o‘rganildi.

Natijalar. Maqola natijalari shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy ingliz romanlarida mifologik talqin modifikatsiyasi bir nechta asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi. Xususan, mifologik obrazlarning zamonaviylashtirilishi, an’anaviy syujetlarning qayta qurilishi, voqealarga yangi nuqtayi nazardan yondashish, gender masalalarining kuchaytirilishi hamda mifologik obrazlarning ramziy-psixologik funksiyasining kengayishi zamonaviy romanlarning muhim xususiyatlaridir.

Tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim jihatlardan biri shundan iboratki, zamonaviy yozuvchilar qadimgi mifologik qahramonlarni an’anaviy ko‘rinishda takrorlamaydilar. Ular qahramonlarning ichki dunyosini kengaytirib, ularni zamonaviy insonning ruhiy kechinmalari, tanlovi va muammolari bilan bog‘laydilar. Bunga Madeline Millerning “Circe” romani yorqin misol bo‘la oladi. Qadimgi yunon mifologiyasida va Gomerning “Odisseya”sida Kirk yoki Circe Odisseyni yo‘ldan ozdiruvchi sehrgar ayol sifatida ko‘proq ikkilamchi obraz sifatida namoyon bo‘ladi. Miller esa ushbu obrazni markaziy qahramonga aylantirib, voqealarni Circe nuqtayi nazaridan hikoya qiladi. Natijada ilgari boshqa qahramonlar tomonidan baholangan ayol obrazi o‘z hayoti, his-tuyg‘ulari va qarashlariga ega mustaqil subyekt sifatida shakllanadi. Tadqiqotlarda ham romanning Circe obraziga narrativ avtonomiya va psixologik chuqurlik bergani ta’kidlanadi. Mazkur o‘zgarish mifologik obrazning funksional modifikatsiyasini ko‘rsatadi. Ya’ni, Circe endilikda faqat “sehrgar ayol” yoki “xavfli ayol” timsoli emas, balki o‘z taqdirini o‘zi belgilashga intiluvchi shaxs sifatida talqin qilinadi [5]. Shu tariqa qadimgi mifdagi salbiy yoki ikkilamchi obraz zamonaviy romanda qahramonlik va mustaqillik ramziga aylantiriladi.

Natijalarning ikkinchi muhim jihati mifologik syujetlarning gender nuqtayi nazaridan qayta ko‘rib chiqilishidir. Qadimgi miflarning aksariyatida ayol obrazlari erkak qahramonlarning hikoyasi doirasida tasvirlangan. Zamonaviy ingliz romanlarida esa voqealar ko‘pincha ayol qahramonning nuqtayi nazaridan bayon qilinadi. Masalan, Pat Barkerning “The Silence of the Girls” romanida Troya urushi va “Iliada” voqealari Briseida nuqtayi nazaridan qayta talqin qilinadi. Asarda an’anaviy epik qahramonlar – Axilles, Agamemnon va Patrokl kabi obrazlardan tashqari, urush oqibatlarini boshdan kechirayotgan ayollarning tajribasiga alohida e’tibor qaratiladi. Tadqiqotchilar Barkerning “Iliada”ni feminist nuqtayi nazardan qayta yozib, ayollarning jimligi va tarixda ko‘rinmay qolgan tajribalarini markazga olib chiqqanini qayd etadilar [4]. Shunday qilib, mifologik modifikatsiya bu yerda faqat syujetning o‘zgarishi bilan cheklanmaydi. Asarning narrativ markazi ham o‘zgaradi. Dastlab erkak qahramonlar faoliyatiga asoslangan hikoya ayol qahramonning ruhiy kechinmalari va shaxsiy tajribasi bilan boyitiladi. Natijada o‘quvchi mashhur mifologik voqeani ilgari yetarlicha yoritilmagan personajning ko‘zi bilan ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari mifologik syujetlarning zamonaviy romanlarda sezilarli darajada transformatsiyaga uchrashini ham ko‘rsatdi. Bunda qadimgi voqealar saqlanib qolgan holda, ularning mazmuni, konfliktlari va yakuniy talqini o‘zgartiriladi. Jeanette Wintersonning “Weight: The Myth of Atlas and Heracles” romanida Atlas va Herakl haqidagi qadimgi yunon mifiga yangicha yondashilgan. An’anaviy mifda Atlas dunyoni yelkasida ko‘tarib turuvchi titan sifatida tasvirlanadi. Winterson esa “og‘irlik” tushunchasini faqat jismoniy yuk emas, balki insonning ruhiy va hissiy yuklari bilan bog‘laydi. Tadqiqotlarda roman Atlas va Herakl haqidagi qadimgi hikoyani qayta yozib, uni insonning o‘tmishdagi og‘riqli tajribalaridan xalos bo‘lish jarayoni bilan bog‘lashi ko‘rsatiladi. Bu misol mifologik motivning semantik kengayishiga yaqqol dalildir. “Dunyoni ko‘tarish” motivi yangi asarda insonning mas’uliyati, ruhiy bosimi, o‘tmish xotirasi va shaxsiy tanlovi ramziga aylanadi [3]. Demak, mifologik obraz o‘zining dastlabki ma’nosini saqlab qolgan holda, qo‘shimcha falsafiy va psixologik mazmun bilan boyitiladi.

Zamonaviy romanlarda mifologik qahramonlarning ichki dunyosiga alohida e’tibor berilishi ham muhim natijalardan biridir. Qadimgi miflarda voqealar ko‘pincha qahramonning tashqi harakatlari orqali berilsa, zamonaviy romanlarda uning qo‘rquvi, yolg‘izligi, ikkilanishi, muhabbati, iztirobi va o‘zligini anglash jarayoni batafsil tasvirlanadi. Masalan, “Circe” romanida qahramonning ilohiy mavjudot bo‘lishiga qaramay, o‘zini yolg‘iz va begona his qilishi, oilasi va boshqa xudolar bilan munosabatlari, muhabbat va onalik tajribasi orqali o‘zligini anglash jarayoni tasvirlanadi. Shu sababli mifologik obraz zamonaviy o‘quvchiga yaqinlashadi. Ilmiy tadqiqotlarda ham Millerning Circe obrazini psixologik jihatdan chuqurlashtirgani va unga mustaqil narrativ ovoz bergani qayd etilgan. Bu jarayon mifologik obrazning arxetipdan individual shaxsga aylanishi sifatida izohlanishi mumkin. Ya’ni, qahramon endilikda faqat muayyan mifologik funksiyani bajarmaydi, balki o‘ziga xos psixologik tarixga ega bo‘lgan insoniy xarakter sifatida shakllanadi.

Tahlillar davomida mifologik motivlarning zamonaviy romanlarda ramziy funksiyasi kuchayishi ham aniqlandi. Masalan, safar, labirint, qurbonlik, o‘lim va qayta tug‘ilish,

taqdir, sehr, olov, suv yoki og‘irlik kabi motivlar bevosita mifologik voqeani ifodalashdan tashqari, insonning ichki holatini ham anglatishi mumkin. Wintersonning “Weight” romanidagi “og‘irlik” motivi bunga yaqqol misoldir. Atlasning jismoniy yukni ko‘tarishi insonning o‘z hayotidagi ruhiy yuklarni ko‘tarishi bilan parallel qo‘yiladi. Shu orqali qadimgi mif zamonaviy psixologik va falsafiy masalalarni ifodalovchi ramziy tizimga aylanadi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, mifologik modifikatsiya zamonaviy romanlarning intertekstual tabiatini ham kuchaytiradi. Yozuvchi qadimgi mifni qayta yaratish orqali ikki yoki undan ortiq matn o‘rtasida aloqa hosil qiladi. O‘quvchi esa zamonaviy roman va uning mifologik manbasi o‘rtasidagi o‘xshashlik hamda farqlarni aniqlash orqali asarning chuqurroq mazmunini anglaydi. Masalan, “Circe”ni o‘qigan o‘quvchi Gomerning “Odisseya”sidagi Circe obrazini eslashi mumkin. Biroq Millerning romani aynan shu obrazga boshqa ovoz, boshqa nuqtayi nazar va yangi hayot tarixini beradi. Shu sababli asar qadimgi matnni inkor qilmaydi, balki u bilan dialogga kirishadi. Zamonaviy mifologik retellinglarning muhim xususiyati ham ana shu – mavjud hikoyani saqlagan holda, uning ilgari e’tibordan chetda qolgan ma’nolarini ochib berishdir.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari zamonaviy ingliz romanlarida mifologik talqin modifikatsiyasi obraz, syujet, nuqtayi nazar, gender, psixologiya va ramziylik darajalarida amalga oshishini ko‘rsatdi. Ushbu modifikatsiyalar natijasida qadimgi miflar zamonaviy ijtimoiy va individual tajribalarni ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shunday qilib, mifologiya zamonaviy ingliz romanida faqat o‘tmishdan olingan tayyor material emas, balki yangi ma’no yaratishning faol poetik vositasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Muhokama. Olingan natijalar zamonaviy ingliz romanlarida mifologiyaga murojaat qilish oddiy takrorlash emas, balki mavjud mifologik materialni yangi tarixiy va madaniy kontekstda qayta talqin qilish jarayoni ekanini ko‘rsatadi. Shu jihatdan mifologik modifikatsiya adabiy an’ana va zamonaviy ijodkorlik uyg‘unligi sifatida namoyon bo‘ladi. Mifologik obrazlarning qayta talqin qilinishi zamonaviy jamiyat muammolarini, jumladan, shaxs va jamiyat ziddiyati, hokimiyat, gender tengsizligi va insonning o‘zligini anglash masalalarini yoritishda muhim vosita hisoblanadi. Demak, mifologiya zamonaviy romanda nafaqat tarixiy material, balki bugungi muammolarni anglash vositasiga aylanadi. Intertekstual jihatdan mifologik modifikatsiya o‘quvchidan zamonaviy matn va qadimgi mif o‘rtasidagi aloqalarni anglashni talab qiladi. Bu esa asarning yashirin ma’nolarini ochish, semantik imkoniyatlarini kengaytirish va uning ko‘p qatlamli xususiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, mifologik obrazlarning yangicha talqini an’anani o‘zgarmas hodisa emas, balki har bir davrda qayta anglanadigan va yaratiladigan madaniy hodisa sifatida namoyon etadi. Shu sababli zamonaviy ingliz romanlaridagi mifologik modifikatsiya tarixiy xotirani saqlash bilan birga, uni zamonaviy tafakkur asosida qayta qurish imkoniyatini ham ko‘rsatadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ingliz romanlarida mifologik talqin modifikatsiyasi qadimgi mifologik merosning yangi estetik, ijtimoiy va falsafiy mazmun bilan boyitilishini ifodalaydi. Mifologik obraz, syujet va motivlar zamonaviy muammolar bilan bog‘lanib, ijodiy qayta talqin qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, modifikatsiyaning asosiy shakllari obrazlarning zamonaviylashtirilishi, syujetlarning transformatsiyasi, gender nuqtayi nazarining kuchayishi va mifologik motivlarning ramziy funksiyasining kengayishidan iborat. Bu jarayonlar romanlarning intertekstual va ko‘p qatlamli xususiyatlarini kuchaytiradi. Shunday qilib, mifologiya zamonaviy ingliz romanida nafaqat tarixiy-madaniy manba, balki insonning ichki dunyosi va zamonaviy muammolarini yorituvchi muhim badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Adabiyotlar

1. Barthes R. Mythologies. The noonday press-new york. 1972. – P. 103-109.
2. Genette G. Palimpsests: Literature in the Second Degree. – Lincoln: University of Nebraska Press, 1997.
3. Hobden F.E. From philosophy to psychotherapy: retelling the story in Jeanette Winterson’s Weight: The Myth of Atlas and Heracles (2005). // New Voices in Classical Reception Studies, 2016, (11). – P. 16-31.
4. Marthe Jansen. Silence becomes a Woman. // № 2 (2024): eisodos 2024 (2) Autumn., 2024. – P. 22-39.
5. Valeria Spacciante. Circe, the female hero. First-person narrative and power in Madeline Miller’s *Circe*. // Classical Receptions Journal, Volume 16, Issue 4, October 2024. – P. 405-418.